

การใช้หลักปรากฏการณ์นิยมในการกำกับการแสดง:
กรณีศึกษา ละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden”
บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman
Adopting Phenomenology in Directing:
A Case Study of Ariel Dorfman’s “Death
and the Maiden”

มัลลิกา ตั้งสงบ¹

Mullika Tungsangob

¹ ครูกระบวนการ, โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Lecturer, Thammasat Secondary School,
Faculty of Learning Science and Education,
Thammasat University

(E-mail: mullika.tu@lsed.tu.ac.th)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman และเพื่อศึกษาประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman ผ่านการทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบวิจัยการแสดง (Performance as Research) ผสานกับหลักปรากฏการณ์นิยม ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากสมุดบันทึกของผู้กำกับการแสดง ภาพถ่าย วีดิทัศน์ โปสเตอร์ของละคร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย บทสัมภาษณ์ บทสนทนา และข้อความบนสื่อของผู้ชม ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจมีตั้งแต่ความเคารพที่มีต่อศิลปิน นักออกแบบ ความประทับใจต่อบทละคร การศึกษาภูมิหลังของบทละคร การทำงานร่วมกับที่ปรึกษาทางวิชาการละคร (Dramaturg) ที่ขยายโลกทัศน์ของผู้กำกับการแสดง ส่งผลให้มีแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนงานสร้างสรรค์ ประสบการณ์การกำกับการแสดง การเล่าเรื่องที่กระชับมุ่งเข้าสู่จุดขัดแย้งของเรื่อง เพื่อให้ความคิดของเรื่องสื่อสารได้ชัดเจนมีพลัง จิตวิทยาของตัวละครกับการแสดงออกของร่างกายและเสียงของนักแสดง พลังและความสมดุลของการแสดงออกระหว่างความต้องการของตัวละครและความทุกข์หรือความเจ็บปวดของตัวละคร ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้กำกับการแสดงเอง แม้เป็นบทละครที่มาจากต่างแดน แต่ผ่านการแปลและเรียบเรียงบทจากผู้แปลซึ่งเป็นนักการละครที่มีประสบการณ์และความเข้าใจในการแสดง ผ่านการกำกับการแสดงที่เข้าใจถึงแก่นของบทละคร มีการออกแบบภาพบนเวทีสื่อถึงแรงปะทะของความขัดแย้งด้วยการขยายภาพความเจ็บปวดของผู้ถูกข่มขืน และภาพความรุนแรงของตัวแทนผู้ใช้อำนาจและกระทำการทารุณกรรม ทำให้เนื้อหาสาระและความสะเทือนใจของบทละครสามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ คณะทำงานวิทยานิพนธ์สามารถเข้าใจและรู้สึกเชื่อมโยงกับบทละครและตัวละคร รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลับมาที่การเรียนรู้ของตนเองได้ ทั้งในแง่ของทักษะการแสดงและทักษะการใช้ชีวิต มุมมองตัวผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับ

การแสดงได้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและชัดเจนทั้งในแก่นหลัก น้ำเสียงที่ต้องการสื่อสาร และแนวทางในการนำเสนอ ซึ่งมีประเด็นให้สืบค้นและต่อยอดสร้างสรรค์งานจากบทละครเรื่องนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่หลอมรวมหลักปรากฏการณ์นิยมกับการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทางการแสดง

คำสำคัญ: ปรากฏการณ์นิยม, กำกับการแสดง, Death and the Maiden, Ariel Dorfman, วิจัยการแสดง

Abstract

The main aims of this research are to learn from the director's experience for her inspiration in directing Ariel Dorfman's "Death and the Maiden", and to gain insights from her directing experience for Ariel Dorfman's "Death and the Maiden" through the process of Performance as Research intertwined with the principles of Phenomenology. Data has been collected from the director's notebooks, photographs, video recordings, the play's poster, the researcher's participatory observations, interviews, conversations, and audience's feedbacks through all source of media platforms. The study indicates that, regarding the experience learning through director's inspirations, the inspirations include respects to artists and theatre designers, impression towards the playscript, the study of the play's background, working in collaboration with respectable dramaturg resulting in the director's worldview being broadened. These inspirations are the source of energy for the director's creative work. Concerning the directing experience, the focuses have been placed on concise narration leading to the main conflict to be able to communicate the main theme vividly and effectively,

characters' psychology together with actors' body and voice expressions, and energy and balance in characters' expression through interpretation of characters' ultimate goals and their sufferings; all of which has been interpreted through the director's personal experience. Even though the play is originally foreign, it has been translated and adapted by experienced and talented dramaturg and directed by the director who completely understands the core of the play. The play has also been stage-designed to communicate the story's conflict by enlarging the pain of sufferers and the violent acts of the power abusers leaving some compelling impact on the audience. In addition, the production team, consisting mainly of university students, can understand and relate to the playscript and characters as well as associate with their own learning process both in terms of acting skill and life-living skill. The researcher, also serving as the play's director, has gained in-depth understanding of the play's core, tones, and presentational styles. There are some other issues to extend and create from the play in which phenomenology and the process of performance as research can be further adopted.

Keywords: Phenomenology, Directing, Death and the Maiden, Ariel Dorfman, Performance as Research

บทนำ

“ไม่ควรมีใครตกเป็นเหยื่อของการทรมาณ การปฏิบัติ
หรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี”
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 5

หลังความโหดร้ายในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงความจริงขั้นพื้นฐานเหล่านี้ จึงให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ในปี พ.ศ. 2491 ซึ่งครอบคลุมสิทธิพื้นฐานของคนทุกคน ในทุกแห่งหน ทั้งนี้เพื่อให้มีชีวิตที่ปลอดจากการทรมาน ปลอดจากความทารุณโหดร้าย สิทธิดังกล่าวซึ่งเป็นหัวใจของมนุษยชาติได้รับการรับรองในความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันตามกฎหมาย โดยกำหนดเป็นข้อห้ามอย่างชัดเจนและอย่างสมบูรณ์ เพื่อต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, 2557)

ชาลีล เช็ตติ (Salil Shetty) เลขาธิการ องค์การนิรโทษกรรมสากล หรือแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล (Amnesty International) ซึ่งเป็นองค์การพัฒนาเอกชนที่มีจุดประสงค์ในการค้นคว้าและดำเนินการป้องกันและยุติการทำร้ายสิทธิมนุษยชน และเพื่อแสวงหาความยุติธรรมสำหรับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ เป็นหน่วยงานที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพสำหรับการรณรงค์ต่อต้านการทรมาน โดยเจ้าหน้าที่รัฐ และรางวัลองค์การสหประชาชาติสาขาสิทธิมนุษยชนปี ค.ศ. 1978 (United Nations Prize in the Field of Human Rights) ชาลีล เช็ตติได้กล่าวว่า

“การทรมานเป็นสิ่งเลวร้าย ปาเถื่อน และไร้มนุษยธรรม ไม่มีความชอบธรรมใดๆ เป็นสิ่งที่ผิด และเป็นเหมือนยาพิษต่อหลักนิติธรรม ทำให้ความหวาดกลัวเข้ามาทดแทนหลักนิติธรรม ไม่มีใครปลอดภัยหากรัฐบาลปล่อยให้มีการใช้การทรมาน” (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, 2557)

การทรมานจึงเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศ เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างความอับอายทางการเมืองและทางการทูต เป็นการปฏิบัติมิชอบที่เกือบทุกรัฐบาลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ผิดและมักส่งเสียงประณามหรือหาทางตอบโต้ เป็นเหตุให้การทรมานมักเกิดขึ้นอย่างเป็นความลับ รัฐบาลมักหาหนทางปฏิเสธหรือปกปิดการทรมาน มากกว่าจะทำการสอบสวนอย่างเป็นผลและอย่างโปร่งใส เมื่อมีข้อกล่าวหาเพื่อฟ้องคดีต่อผู้กระทำผิด

ด้วยบริบททางสังคมที่มีความขัดแย้งจากการทรمانอันส่งผลสะท้อนในวงกว้างและยาวนาน ดังปรากฏให้เห็นในบทละคร *Death and the Maiden* ซึ่งเป็นบทละครที่โด่งดังและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและนับเป็นบทละครที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดของแอนเดรียส ดอร์ฟแมน (Ariel Dorfman) นักเขียนบทละครชาวอาร์เจนตินาเชื้ออเมริกัน เป็นการเล่าถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความรุนแรงจากการทารุณกรรม ของรัฐบาลเผด็จการที่ทำให้เหยื่อผู้รอดชีวิตได้รับผลกระทบที่เสียหาย ดอร์ฟแมนได้แรงบันดาลใจขั้นสุดท้ายที่ทำให้บทละครเรื่องนี้สมบูรณ์จากการต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ภาวะขัดแย้ง ในการแสวงหาความยุติธรรมในสังคมประชาธิปไตยที่เพิ่งพ้นจากระบอบเผด็จการ ซึ่งเคยมีการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามและพลเมืองที่คิดต่างทางการเมืองอย่างโหดร้าย อีกทั้งความรู้สึกขัดแย้งกับความจริงที่ไม่มีวันเปิดเผย และความยุติธรรมที่แท้จริงอาจไม่เคยได้รับ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยอันแสนเจ็บปวดของชิลี (Gradesaver, 1999)

ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าของบทละคร *Death and the Maiden* ทั้งเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นไปของสังคมและกลวิธีการผูกเรื่องของผู้ประพันธ์ อันแสดงให้เห็นความลึกซึ้งของตัวผู้ประพันธ์บทละคร ซึ่งผ่านประสบการณ์ชีวิตที่เข้มข้นในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองถึงสามครั้ง บทละครเป็นเรื่องราวการเผชิญหน้าของอดีตเหยื่อกับผู้กระทำ หญิงสาวผู้ถูกซ้อมทรمانจากรัฐบาลเผด็จการทหารเมื่อ 15 ปีที่แล้วกับชายแปลกหน้าที่เธอเชื่อว่าเป็นคนเดียวกันกับหมอผู้เคยทรमान กักขังและข่มขืนเธอ พร้อมเปิดเพลง *Death and the Maiden* ของ ฟรันทซ์ ชูเบิร์ต (Franz Schubert) ระหว่างที่ทำร้ายเธอ แม้เธอเป็นผู้รอดชีวิตกลับมาได้ แต่เธอก็เป็นเหยื่อจากการทรमान บาดแผลทางกายและทางใจ (Trauma) ประสบการณ์สะเทือนใจที่เกิดจากการถูกกระทำรุนแรงอย่างสาหัสส่งผลกระทบต่อชีวิตเธออย่างมาก ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามทั้งในประเด็น ความสัมพันธ์ จรรยาบรรณวิชาชีพ และกระบวนการยุติธรรม

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าบทละครเรื่อง Death and the Maiden แม้เป็นผลงานประพันธ์จากนักเขียนชาวตะวันตก แต่ด้วยบทละครมีเรื่องราว สถานการณ์ในเรื่องและบทบาทของตัวละคร ที่นำพาให้ร่วมรับรู้ความเจ็บปวดของเหยื่ออันจะก่อให้เกิดเห็นอกเห็นใจผู้ถูกทารุณกรรมในฐานะเพื่อนมนุษย์ ด้วยเนื้อหาที่สะเทือนใจ ขณะเดียวกันก็สามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ในสังคมไทยได้ เช่น การซ้อมทรมานกรณีอุ้มหาย เป็นต้น บทละครเรื่องนี้จะเป็นโอกาสให้ผู้กำกับการแสดงสร้างสรรค์ผลงานให้ผู้ชมตระหนักถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตั้งคำถามและขบคิดเชิงปรัชญาถึงความยุติธรรม ความถูกต้อง ความเป็นธรรม เพื่อให้ผู้คนในสังคมตื่นรู้และหาทางออกร่วมกันอย่างมีปัญญา

ด้วยเหตุนี้ประสบการณ์ของผู้กำกับการแสดงในการสร้างสรรค์งานจากบทละครเรื่องนี้ จึงเป็นจุดเน้นในการสร้างองค์ความรู้เชิงประสบการณ์จากการปฏิบัติและภูมิรู้ในตัวผู้กำกับการแสดง ซึ่งผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับการแสดงและนักแสดงได้สะสมทักษะความสามารถและสร้างสรรค์ผลงานการแสดง เชิงการลงมือปฏิบัติ (Practice) อย่างต่อเนื่องยาวนานร่วม 30 ปี รวมทั้งมีผลงานการแสดงเชิงประจักษ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแสดงที่มีบทพูด ทั้งจากบทละครแปลและบทละครสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ มีเนื้อหาสาระเชิงสังคมที่สื่อสาร ชักชวน ทำทลาย ให้ผู้ชมขบคิด ตั้งคำถาม และวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ อันจะนำไปสู่ปัญญาในการชีวิตร่วมกันบนโลกที่มีความแตกต่างหลากหลาย ปัจจุบันผู้วิจัยหรือผู้กำกับการแสดงมีบทบาทเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางการละคร ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปะการแสดงสาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นับเป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้า ถอดบทเรียนจากการกำกับการแสดงครั้งนี้เป็นความรู้

ผู้วิจัยได้เห็นถึงเนื้อหาที่เข้มข้นหนักหน่วงของบทละครเรื่องนี้ ที่บอกเล่าภายใต้กลวิธีการดำเนินเรื่องอันระทึกขวัญ ลุ้น ตื่นเต้น กดดัน คาดเดาไม่ได้ และชวนติดตาม มีตอนจบแบบทิ้งปริศนา บทละครยังเปิดกว้างในแง่การตีความและการนำเสนอให้ผู้ชมได้ขบคิดต่อ เป็นโอกาสและท้าทายให้ผู้กำกับการแสดงได้เลือกเฟ้น

การนำเสนอแบบฉบับและน้ำเสียงตนเอง แม้มีหลายช่วงที่อาจทวนและยืดเยื้อ ทำให้เสียรรถรสและจังหวะของการเดินเรื่อง บางตอนมีการแสดงออกที่รุนแรง จนอาจเกินรสนิยมผู้วิจัยรวมถึงผู้ชมคนไทย ซึ่งเป็นจุดที่ผู้กำกับการแสดงต้องพัฒนาในส่วนนี้

ผู้วิจัยยังเล็งเห็นว่า ในแง่ของตัวละครและทักษะการแสดง บทบาทการแสดงของทั้ง 3 ตัวละครมีความเข้มข้นอย่างมาก นับเป็นโอกาสในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลทั้งในเชิงจิตวิทยาและประวัติศาสตร์เชิงประชาสังคม เพื่อทำความเข้าใจตัวละครและภูมิหลังของตัวละคร การสร้างสรรค์ตัวละครยังเปิดให้ตีความได้หลากหลาย จึงท้าทายให้ชวนค้นหา นำทดลองสำหรับการพัฒนาทักษะการแสดง การสร้างสรรคงานจากบทละครเรื่อง “Death and the Maiden” จึงเป็นประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาองค์ความรู้ทั้งในฐานะผู้กำกับการแสดง อาจารย์ผู้สอน นักแสดงและคณะทำงาน

ผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจสร้างองค์ความรู้จากการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงที่เน้นศึกษาประสบการณ์และปรากฏการณ์ของตัวผู้วิจัย ในฐานะผู้กำกับการแสดง ในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงจากบทละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” จะเป็นกรณีศึกษาที่ช่วยในการค้นคว้าและศึกษาเรื่องการกำกับการแสดงตามหลักปรากฏการณ์นิยม ที่เน้นการศึกษาความจริงอยู่บนฐานที่เรียกว่าประสบการณ์ภายใน (Inner Experience) หรือความจริงที่เป็นประสบการณ์เกิดมาจากจิตใจ ความรู้สึกและความคิด (มณีอาภา นันทิกุล, 2563) เป็นองค์ความรู้ที่ใช้งานวิจัยเชิงสร้างสรรค์และหลักปรากฏการณ์นิยมส่องสะท้อนซึ่งกันและกัน

บทความนี้จึงนำเสนอผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักปรากฏการณ์นิยมในการกำกับการแสดง: กรณีศึกษา ละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman” โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2562 ในบทความนี้ผู้วิจัยได้เจาะลึกให้เข้าใจถึงแก่นแท้หรือความหมายเบื้องหลังที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ตั้งแต่แรงบันดาลใจกระบวนการสร้างสรรค์จนถึงการนำเสนอ

โดยเน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้กำกับกับการแสดง ในแง่มุมและองค์ประกอบที่มีผลต่อการกำกับการแสดงในมุมมองของเจ้าของประสบการณ์เป็นหลัก ผ่านรูปแบบเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ในสาขาศิลปะการแสดงที่เน้นการลงมือปฏิบัติ (Practice) ซึ่งเรียกว่า วิจัยการแสดง (Performance as Research) (พรรัตน์ ดำรุง, 2562) เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman และประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman
2. เพื่อศึกษาประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงโดยเฉพาะด้านการกำกับการแสดงการทำงานกับนักแสดงที่ตัวละครมีภูมิหลังแตกต่างจากตนเอง รวมถึงการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดงให้สามารถสังเคราะห์แนวทางวิธีการใหม่ๆ เชิงกำกับการแสดงซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาแนวคิดการกำกับการแสดงในแวดวงงานวิชาการ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเชิงพื้นที่เป้าหมาย

ผู้วิจัยใช้พื้นที่ของหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC) กรุงเทพฯ และโรงละครคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินการวิจัยและการรวบรวมเก็บข้อมูล

ขอบเขตเชิงระยะเวลา

โครงการสร้างสรรค์ในส่วนผลงานการแสดงเป็นผลผลิต (output) ใช้เวลาทั้งสิ้น 8 เดือน ส่วนการสังเคราะห์องค์ความรู้ในกระบวนการแสดงเป็นผลลัพธ์ (outcome) ใช้เวลาทั้งสิ้น 22 เดือน รวมระยะเวลาทั้งหมด 2 ปี 6 เดือน

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยสร้างสรรค์นี้มุ่งเน้นการศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการกำกับการแสดงและความเข้าใจตัวละคร วิพากษ์ผ่านประสบการณ์ของผู้วิจัยหรือผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับการแสดงเป็นหลัก โดยใช้การสังเคราะห์องค์ความรู้จากการกำกับการแสดงบทละครเรื่อง “Death and the Maiden” และวิเคราะห์องค์ประกอบอื่นๆ ทางกำกับการแสดงอาทิ นักแสดง พื้นที่ ที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้กำกับการแสดงเท่านั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การที่จะทำให้ผลงานสร้างสรรค์การแสดงเป็นงานวิจัยได้ ผู้วิจัยต้องชัดเจนตามจุดมุ่งหมายในการตอบคำถามการวิจัย ต้องเข้าไปอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติการและมีส่วนร่วมผ่านประสบการณ์ตรง ผึกฝน ทดลอง ทำซ้ำและสะท้อนผล ศึกษาค้นคว้าประเด็นที่เกี่ยวข้อง นักวิจัยต้องสามารถอภิปรายแนวคิด เพื่อเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้สิ่งที่ตนศึกษา รวมทั้งวิจัยการแสดงจะต้องสามารถอภิปรายกระบวนการขั้นตอนสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดหรือทฤษฎีได้ (ธนขพร กิตติกิจ, 2559)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบวิจัยการแสดง (Performance as Research) ผสานกับหลักปรากฏการณ์นิยม โดยใช้ปรากฏการณ์วิทยาเชิงตีความ (Interpretive Phenomenology) เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการศึกษาเจาะลึกบททวนวรรณกรรมเอกสารที่เกี่ยวข้องและทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ตามที่ปรากฏแก่ผู้ที่ได้รับประสบการณ์นั้น (ชาย โพธิสิตา, 2550) เพื่อสืบค้นทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden”

บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman และประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์โดยใช้หลักปรากฏการณ์นิยมในการแสดง จึงมุ่งเน้นความสำคัญที่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการแสดงเป็นวิธีวิจัย (methods) ซึ่งถือเป็นการเก็บข้อมูล และเป็นการอภิปรายผลในกระบวนการเดียวกัน โดยมีผลงานการแสดงเป็นผลผลิต (output) และการสังเคราะห์องค์ความรู้ในกระบวนการแสดงเป็นผลลัพธ์ (outcome) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิธีการเก็บข้อมูลกระบวนการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยเลือกวิธีในการเก็บบันทึกข้อมูลกระบวนการสร้างสรรค์ 5 วิธี ประกอบด้วย การเขียนสมุดบันทึกของผู้กำกับการแสดงและความคิดเห็นของผู้สังเกตการณ์ การบันทึกเสียง ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ข้อมูลจากการสะท้อนของนักแสดงและคณะทำงาน ข้อมูลการสะท้อนผลจากศิลปินหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปะการแสดง และข้อมูลจากการประเมินผลผู้ชมระหว่างและหลังการแสดง ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการคือ แบบสอบถามประเมินผลหลังการแสดง และในรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยเสวนาหลังการแสดง การสัมภาษณ์รายบุคคล การเขียนและบทวิจารณ์ในพื้นที่สื่อสาธารณะ

2. วิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการกำกับการแสดง ภายใต้งานแนวคิดและปฏิบัติแบบปรากฏการณ์นิยม และอภิปรายประสบการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับการแสดง ถอดองค์ความรู้นั้น ด้วยการวิพากษ์และสังเคราะห์บริบทที่มีอิทธิพลต่อการกำกับการแสดง สะท้อนผลสู่กรอบแนวคิดวิจัย ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์นี้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ในระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์

3. การสรุปผล

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปรวมกัน เพื่อให้ทราบถึงประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman และประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเชิงภาพรวมผ่านการบรรยายถึง ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับกับการแสดง ละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman และประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman ของผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับการแสดง โดยใช้หลักการวิจัยการแสดงตามแนวปรากฏการณ์วิทยา และใช้แนวทางการวิเคราะห์แบบมุ่งตีความ เพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ตามผู้กำกับการแสดงได้มีประสบการณ์เป็นหลัก โดยแบ่งการรายงานผลการวิจัยออกเป็น 3 ช่วงปฏิบัติการหรือประสบการณ์หลัก ได้แก่

1. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 1 คือ การเตรียมงานก่อนการกำกับการแสดง (Pre-Production)
2. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 2 คือ การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 1 จากบทแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง (Production ครั้งที่ 1)
3. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 3 คือ การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ (Production ครั้งที่ 2)

โดยมีรายละเอียดผลการวิจัยของประสบการณ์หลักแต่ละช่วงปฏิบัติการดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1 โปสเตอร์การแสดงการอ่านบทละคร บทละครเรื่อง Death and the Maiden ในงานนิทรรศการรำลึกถึง Manuel Lütgenhorst : Behind the Scenes. “ในความทรงจำและมิตรภาพกับโลกศิลปะ

1. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 1: การเตรียมงานก่อนการกำกับการแสดง (Pre-Production)

ประสบการณ์หลักในส่วนการเตรียมงานก่อนการกำกับการแสดง ผู้วิจัยขอแบ่งเนื้อหาเป็น 3 หัวข้อย่อยดังนี้

1) ความตั้งใจในการสร้างสรรค์งาน เมื่อผู้กำกับการแสดงทราบข่าวว่า มานูเอล ลูทเกนฮออสท์ ศิลปินชาวเยอรมันได้จากโลกใบนี้ไปแล้ว และด้วยที่เขาเป็นศิลปินนอกแบบที่มีคุณูปการกับวงการละครเวทีไทย ด้วยความรักและผูกพัน ด้วยที่ว่ามานูเอลเป็นผู้แนะนำบทละครเรื่องนี้ ผู้กำกับการแสดงจึงเกิดความตั้งใจจะทำละครเรื่อง “Death and the Maiden” เป็นเกียรติถวายให้กับมานูเอล โดยมีอาจารย์รัศมี เผ่าเหลืองทอง ขอรับเป็นที่ปรึกษาเชิงวิชาการ (Dramaturg) ของผู้กำกับการแสดงและรับเป็นผู้แปลบท

2) การศึกษาภูมิหลังของบทละคร วิเคราะห์ ตีความบท และออกแบบแนวทางนำเสนอ ผู้กำกับการแสดงได้ศึกษาอ่านบทต้นฉบับภาษาอังกฤษ ค้นคว้า และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าข้อมูล ตั้งแต่ ประวัติและบทสัมภาษณ์ผู้เขียนบทละคร ประวัติศาสตร์ทางการเมืองประเทศชิลี ยุคเผด็จการทหารนายพล Augusto Pinochet การซ้อมทรมาน การซ้อมทรมานและการอุ้มหายในประเทศไทย ภาวะของผู้ป่วยโรคเครียดหลังผ่านเหตุการณ์ร้ายแรง (PTSD) รวมทั้งศึกษาผลงานการแสดงละครเรื่องนี้ในไทยและต่างประเทศทางสื่อออนไลน์ บทวิจารณ์ บทสัมภาษณ์นักแสดงและผู้เกี่ยวข้องกับการแสดงละคร

3) การทำงานร่วมกับที่ปรึกษาเชิงวิชาการ (Dramaturg) ของผู้กำกับการแสดง ทั้งการสะท้อนคิดและการแลกเปลี่ยนหาร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ การศึกษาภูมิหลังของบทละคร การเชื่อมโยงกับบริบทสังคมไทย การทำความเข้าใจและวิเคราะห์บทละคร การตีความบทและตัวละคร ความซับซ้อนทางอารมณ์และการแสดงออกของตัวละคร ตลอดจนการเรียบเรียงบท เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความชัดเจนของผู้กำกับการแสดง ในประเด็นที่ต้องการสื่อสาร (need to express) และการออกแบบแนวทางนำเสนอซึ่งเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการสร้างสรรค์งาน

2. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 2: การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 1 จากบทแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง (Production ครั้งที่ 1)

ประสบการณ์หลักช่วงที่ 2 ผู้กำกับการแสดงได้กำกับการแสดงและนำเสนอผลงานครั้งที่ 1 จากบทละคร *Death and the Maiden* บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman แปลและเรียบเรียงฉบับเต็มเรื่องโดย รัชมี เผ่าเหลืองทอง ในงานนิทรรศการรำลึกถึง Manuel Lutyenhorst: Behind the Scenes. ในความทรงจำและมิตรภาพกับโลกศิลปะ ความยาว 45 นาที จำนวน 3 รอบ จำนวนผู้ชม 300 คน วันที่ 1-2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 สถานที่ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC หอสมุดโอ ชั้น 4) ผู้วิจัยขอแบ่งเนื้อหาเป็น 8 หัวข้อย่อยดังนี้

1) เป้าหมายในการนำเสนอผลงานแสดง เพื่อทดสอบบทแปลและเรียบเรียงฉบับเต็มเรื่องว่า จะสามารถสื่อสารความคิด เรื่องราว สื่อความหมาย ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2566

ได้อรรถรสความเข้มข้นทางเนื้อหาและการแสดง ดังที่ผู้กำกับการแสดงตั้งใจไว้หรือไม่ และเพื่อเป็นการร่วมแสดงในงานพิธีเปิดนิทรรศการรำลึกถึงมานูเอลอีกด้วย ซึ่งผู้วิจัยค้นพบว่า บทละครแปลและเรียบเรียงในฉบับนี้มีความยาวของการแสดง 45 นาที มีการดำเนินเรื่องที่รวดเร็วและกระชับขึ้น ช่วงยึดเยื้อของบทสนทนาลดลง ทำให้เข้าสู่จุดขัดแย้งได้ฉับไวขึ้น ส่งผลให้เส้นเรื่อง สถานการณ์และบทบาทของตัวละครมีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่ายขึ้นทั้งสำหรับนักแสดงและผู้ชม ทำให้แก่นความคิดของเรื่องฉายชัดขึ้น จากเสียงสะท้อนของผู้ชมส่วนใหญ่รับรู้ได้ถึงความเข้มข้นของเนื้อหาและการแสดง

2) ความคิดเบื้องหลังและการเลือกวิธีการนำเสนอ ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดของงบประมาณ เวลาและการเดินทางแต่เพื่อให้บทแปลและเรียบเรียงฉบับเต็มเรื่องได้รับการทดสอบดังที่ผู้กำกับการแสดงตั้งเป้าหมายไว้ ผู้กำกับการแสดงจึงเลือกรูปแบบในการนำเสนอและการคัดเลือกนักแสดงดังนี้

การนำเสนอบทละครแปลและเรียบเรียงฉบับเต็มเรื่อง ในรูปแบบของการแสดงการอ่านบทละคร (Play Reading/ Reader's Theatre) โดยนำเสนอในช่วงแรกให้กระชับและเข้าสู่ความขัดแย้งหลัก มุ่งสู่การสืบสวนสอบสวนและความเป็นระทึกขวัญ (thriller) ให้ได้ เพื่อให้ได้อรรถรสและชวนติดตาม

การแสดงการอ่านบทละคร (Play Reading/ Reader's Theatre) เป็นรูปแบบของการแสดงละครแบบหนึ่ง ที่ให้นักแสดงอ่านบทละครโดยเน้นที่การอ่านและการเปล่งเสียงให้สื่อความหมาย ไม่จำเป็นต้องมีฉากหรือเครื่องแต่งกาย ไม่ต้องใช้การแสดงเต็มรูปแบบ และไม่จำเป็นต้องท่องจำบท แต่สิ่งสำคัญคือผู้อ่านหรือนักแสดงต้องทำความเข้าใจบท ใช้ทักษะในการแสดงออกผ่านน้ำเสียงและอารมณ์การแสดงสีหน้าท่าทาง (ฉรินันท์ อนุวัชศิริวงศ์ และ พิรุณ อนุวัชศิริวงศ์, 2552)

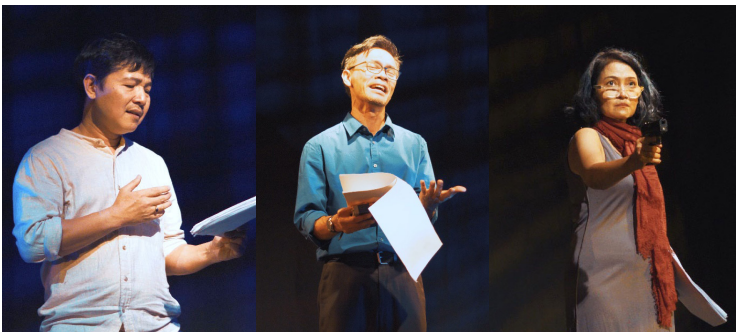
ดังนั้นผู้กำกับการแสดงจึงคัดเลือกนักแสดงมีอาชีพ ที่มีประสบการณ์ทางการแสดงละครเวที เพื่อช่วยในแง่การทำความเข้าใจบทและตัวละคร มีอายุใกล้เคียงหรือมากกว่าตัวละครเพื่อความเหมาะสมกับบทบาทที่จะได้รับ มีทักษะในการแสดงออก ผ่านน้ำเสียงและอารมณ์การแสดงสีหน้าท่าทาง

3) การกำหนดแนวคิดและจินตภาพ จากการที่ผู้กำกับการแสดงเลือกรูปแบบของการแสดงการอ่านบทละคร (Play Reading) จึงส่งผลต่อองค์ประกอบภาพบนเวทีกล่าวคือ หากจะมีเพียงเก้าอี้วางอยู่สามตัวหันหน้าหาผู้ชม ทั้งระยะห่างกันพอประมาณเพื่อกระจายสายตาผู้ชม เก้าอี้แต่ละตัวจะเป็นตำแหน่งของแต่ละตัวละครเรียงจากซ้ายไปขวา จะเป็นตัวละครหมอโรแบร์โต สามีเฮราโด และภรรยาเพาลิน่า ส่วนการออกแบบเสื้อผ้าของตัวละครที่เน้นความเรียบง่าย แต่ให้ความหมายและความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ผู้กำกับการแสดงเลือกอุปกรณ์ประกอบฉากที่สำคัญเพื่อสื่อความหมายของอำนาจ การข่มขู่ การไต่สวน ได้แก่ เครื่องเทปบันทึกเสียง ปืน เชือก และเทปกาวปิดปาก แสงไฟที่เน้นให้ดูกลับ และมีการเน้นเฉพาะจุดในบางช่วง เช่น เครื่องเทปบันทึกเสียง ซึ่งเป็นทั้งตัวแทนของการข่มขู่และการสารภาพ และมีการเปิดปิดการแสดงด้วยบทเพลง Death and the Maiden

4) การตีความและการทดลองตอนจบที่แตกต่างจากบทละครต้นฉบับ ผู้กำกับการแสดงได้เลือกนำเสนอตอนจบที่ต่างออกไปจากบทต้นฉบับ คือ ตัดฉากสุดท้ายตามบทต้นฉบับออก และให้จบการแสดงที่องก์สองซึ่งเป็นทั้งจุดวิกฤต (crisis) และจุดสูงสุด (climax) ของเรื่อง ตัวละครหลักคือเพาลิน่าถือปืนอยู่ในมือเล็งไปที่หมอโรแบร์โต เธอกำลังอยู่ระหว่างการตัดสินใจที่จะยิงหรือไม่ยิงตัวละครอีกฝ่าย แล้วไฟบนเวทีก็ดับมืดสนิท ตามด้วยเสียงเพลง Death and the Maiden เพื่อให้สื่อภาพและความหมายอันสะเทือนใจ เป็นการเน้นที่น้ำเสียง (message) ของผู้กำกับการแสดง คือ ความเจ็บปวดของประชาชนผู้ถูกรัฐเผด็จการทำร้าย

5) แนวทางในการทำงาน กระบวนการซ้อมและการค้นหาร่วมกับนักแสดง ถึงแม้จะเป็นการแสดงการอ่านบทละคร (Play Reading) แต่ผู้กำกับการแสดงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบท การตีความ การเข้าใจความคิดและอารมณ์ของตัวละคร การพูดที่สื่อความหมายและแสดงออกได้ถึงสิ่งที่ตัวละครคิด รู้สึก และต้องการ ดังนั้นในกระบวนการซ้อม ผู้กำกับการแสดงจึงให้ซ้อมอ่านบทพร้อมการเคลื่อนไหว สบตา มองหน้า สัมผัสเนื้อตัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการสื่อสารกันได้อย่างชัดเจน จนเมื่อใกล้ถึงวันแสดงจริงและได้ซ้อมกับสถานที่จริง ผู้กำกับการแสดงจึงค่อยจัดวางตำแหน่งการเคลื่อนไหวของนักแสดง และองค์ประกอบภาพบนเวที

นอกจากนี้จากการสะท้อนคิด (reflectivity) ถึงข้อติดขัดในการซ้อม อันเกิดมาจากทั้งระยะเวลาที่สั้น บวกกับนักแสดงมีเวลาในการซ้อมน้อยเพราะมีภาระหน้าที่การงานต้องรับผิดชอบ ดังนั้นจึงเพิ่มเติมแบบฝึกหัดในระหว่างการฝึกซ้อม เพื่อให้ให้นักแสดงผ่อนคลาย มีสมาธิ และเข้าใจความรู้สึกของตัวละครที่หมดทางสู้และสภาวะของคนที่ถูกผู้ถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว หลังจากผ่านแบบฝึกหัดได้พบว่า ช่วยทำให้นักแสดงผ่อนคลาย มีสมาธิจดจ่อมากขึ้น สามารถเชื่อมโยงตัวเองกับสภาวะของตัวละครได้มากขึ้น จึงทำให้เห็นได้ว่า ถึงจะเป็นนักแสดงที่มีประสบการณ์ทางการแสดง แต่การเพิ่มเติมแบบฝึกหัดทางการแสดงในกระบวนการซ้อมก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น และหากสามารถจัดสรรได้ก็จักทำให้กระบวนการสร้างสรรค์สามารถบรรลุเป้าหมายได้ยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 2 ภาพตัวละครหมอโรแบร์โต สามิเฮราโด ภรรยาเพาลีน่า ตามลำดับ การแสดงการอ่านบทละคร (Play Reading) และการออกแบบเสื้อผ้าของตัวละครที่เน้นความเรียบง่าย แต่สื่อถึงบุคลิกของตัวละคร

6) การสืบทอดของผู้กำกับกับการแสดงในฐานะนักแสดงกับความเจ็บปวดของตัวละครที่เป็นผู้รอดจากการทรมานกรรม ผ่านการทำความเข้าใจตัวละครจิตวิทยาของตัวละครในเชิงการแสดงออกของร่างกายและเสียงของนักแสดง

ผู้กำกับการแสดงได้ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาวะทางจิตวิทยาคือ ภาวะป่วยทางจิตจากเหตุการณ์รุนแรงหรือ PTSD (Post Traumatic Stress Disorder) คือ ภาวะกระทบกระเทือนใจอันเนื่องมาจากความกลัว ความตกใจ ความ

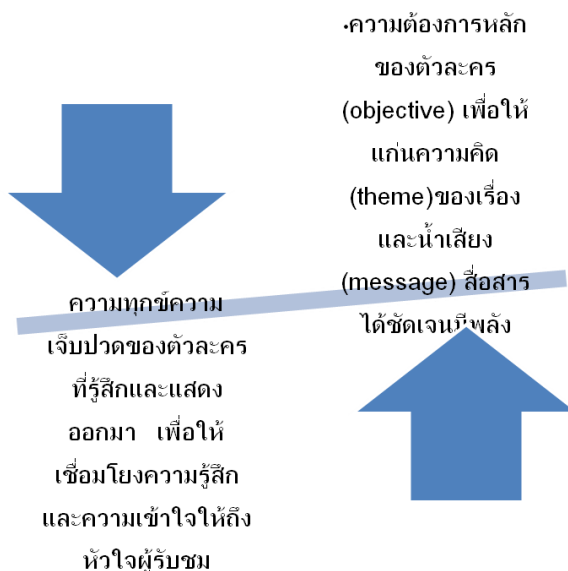
ฝังใจจากเหตุการณ์วิกฤตที่รุนแรง หรือความสูญเสียอย่างกะทันหัน และก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินในระดับต่างๆ ต่อผู้ประสบเหตุการณ์ เช่น การช้อมทรมาน การก่อการร้าย สงคราม การถูกข่มขืน ประสบภัยพิบัติ ประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น มีผลเรื้อรังในระยะยาวทั้งต่อสภาวะจิตใจ ทศนคติ การมองโลก รวมถึงการปรับตัว และการมีสภาวะที่เหมาะสมในสังคม (รามาชานแนล, 2559) ผู้กำกับการแสดงจึงมองเห็นความเป็นไปได้ในแง่จิตวิทยาตัวละครเพาลีน่า ผู้ตกเป็นเหยื่อจากการช้อมทรมาน มีอาการของความผิดปกติจากภาวะสะเทือนใจอย่างรุนแรง (PTSD) อันเนื่องมาจากความกลัว ความตกใจ ความฝังใจจากเหตุการณ์วิกฤตที่รุนแรงในอดีต ซึ่งส่งผลกระทบต่อตลอด 15 ปีจนถึงทุกวันนี้ กล่าวคือ เพาลีน่ามีปฏิกิริยาไวในการระแวงระวังและตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เกินระดับปกติ (Hyperarousal) โดยแสดงอาการตื่นตัว สะดุ้งบ่อยกว่าปกติ และมีอารมณ์หงุดหงิดแปรปรวนง่าย ซึ่งส่งผลต่อการแสดงออกทางร่างกายโดยอัตโนมัติ

ผู้กำกับการแสดงในฐานะนักแสดงที่รับบทตัวละครเพาลีน่า ใช้เครื่องมือในการแสดงออกที่สำคัญคือ ร่างกายและการเคลื่อนไหว เช่น อาการเนื้อตัวสั่นเทา การเคลื่อนไหวของร่างกายที่ไม่มั่นคง การแสดงออกของร่างกายที่ไม่สามารถที่จะอยู่นิ่งได้ การหายใจสั้นถี่ กระชั้น และไม่เต็มปอด ความเกร็งของกล้ามเนื้อบางส่วนขณะที่ต้องพยายามควบคุมการแสดงออกของตัวละคร การแสดงออกทางร่างกายซึ่งเป็นเชิงจิตวิทยาของตัวละครเพาลีน่าที่เห็นได้ชัดเจน ยกตัวอย่าง เช่น

“ร่างกายของตัวละครเพาลีน่าดูเหมือนอ่อนคลาญเมื่อได้ควบคุมตัวละครหมอโรแบร์โต้ แต่เมื่อเพลง *Death and the Maiden* ที่เคยเป็นเพลงระหว่างทรมานดังขึ้น ร่างกายของนักแสดงกลับเกร็งสุดขีด บิดเบี้ยวทันทีราวกับโดนไฟช็อตอีกครั้ง” (มัลลิกา ตั้งสงบ: ผู้กำกับการแสดง, สมุดบันทึกการฝึกซ้อม, มกราคม 2564)

เครื่องมือในการแสดงออกของนักแสดงที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ เสียงที่สื่อความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ให้ผู้อื่นเข้าใจในแต่ละประโยคที่พูด ให้มีเรื่องราวและความหมายที่อยู่ใต้คำพูด (subtext) เสมอ โดยต้องใช้องค์ประกอบของเสียง เช่น การเปล่งเสียง ความดัง จังหวะลีลา และต้องใช้กระบวนการทดลองให้การแสดงออกพอเหมาะพอดี ยกตัวอย่าง เช่น ตอนที่เพาลีน่าเล่าย้อนอดีตถึง

“เมื่อตัวละครตะโกนจริง ณ เวลานั้นบนเวที จึงไม่แค่ตะโกนให้คนได้ยิน แต่มันคือการตะโกนกรีดร้องอย่างโหยหวน เพราะมันบวกเข้ากับความเจ็บปวดและบาดแผลทางใจด้วย หลังจากนั้นร่างกายของนักแสดงจะค่อยๆ หลุดลงนั่งอย่างหมดแรงเพราะสิ้นหวัง” (มัลลิกา ตั้งสงบ: ผู้กำกับการแสดง, สมุดบันทึกการฝึกซ้อม, มกราคม 2564)

ภาพประกอบที่ 3 น้ำหนักและสมดุลของการแสดงออก ระหว่างความทุกข์ของตัวละคร กับ ความต้องการหลักของตัวละคร

ประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบในฐานะผู้กำกับการแสดงและนักแสดงคือ ความเข้าใจตัวละคร เข้าใจวิธีกำกับ และประเด็นสำคัญคือ นำหนักและสมดุลของการแสดงออกของตัวละครระหว่างความเจ็บปวดและความต้องการหลักของตัวละคร

“สมดุลในการแสดงออกของนักแสดง ระหว่างความทุกข์ความเจ็บปวดของตัวละครที่ต้องรู้สึกและแสดงออกมา (เพื่อให้เชื่อมโยงความรู้สึก ความเข้าใจให้ถึงหัวใจผู้รับชม) กับความต้องการหลักของตัวละคร (objective) (เพื่อให้ความคิดของเรื่อง (message) สื่อสารได้ชัดเจนมีพลัง) ไม่ใช่เน้นแค่ให้ตัวละครไว้วางใจว่าทุกข์ แต่ต้องการความจริง และการสำนึกผิด/ขอโทษ” (มัลลิกา ตั้งสงป: ผู้กำกับการแสดง, สมุดบันทึกการฝึกซ้อม, พฤษภาคม 2562)

7) การนำเสนอผลงานแสดงต่อสาธารณะครั้งที่ 1 นี้ ได้มีการสะท้อนคิด (reflectivity) กับนักแสดงและคณะทำงาน โดยมีปัญหาที่พบเจอในระหว่างการแสดง เช่น เทคนิคเสียงปืนที่ผิดพลาดในการแสดงรอบแรกซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจการแสดงที่ผิดความหมายไป แฉ่นสายตาแบบที่สะท้อนแสงของนักแสดงตัวละครเพาลีน่า ทำให้บางจังหวะคนดูไม่สามารถมองเห็นแววตาของนักแสดงและการแสดงออกของแววตาได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้แฉ่นยังไม่กระชับพอดีกับใบหน้า ทำให้นักแสดงต้องคอยขยับแฉ่นทำให้เสียจังหวะไปในบางประโยค ผู้วิจัยมองว่า ในกระบวนการทดลองครั้งนี้ต่อไป หากต้องรับบทบาทเป็นทั้งนักแสดงและผู้กำกับการแสดง น่าจะทดลองใช้การบันทึกภาพระหว่างการซ้อมมาช่วยระหว่างการสร้างสรรค์

8) การสะท้อนคิดของผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการสร้างสรรค์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนางาน นอกจากการที่ผู้กำกับการแสดงใช้ประสาทสัมผัส ความรู้สึก หรือสัญชาตญาณแล้ว สิ่งสำคัญคือ ประสบการณ์จากการทำงานและภูมิรู้ในตนของตัวผู้กำกับการแสดง อันเกิดจากการสั่งสมการทำงานร่วมกับผู้ที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์ระดับบรมครู การรับฟัง การเปิดรับและอยู่กับประสบการณ์ตรงหน้าอย่างเต็มที่ ความรักและทุ่มเทในการสร้างสรรค์ผลงานแสดงที่มีเนื้อหาสาระทางความคิดทั้งในฐานะผู้กำกับการแสดงและนักแสดง

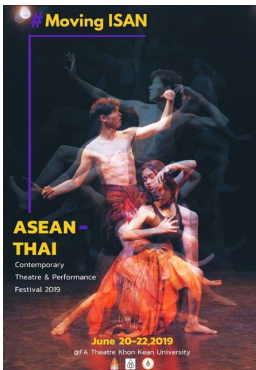
3. ประสบการณ์หลักช่วงที่ 3: การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 2 บทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ (Production ครั้งที่ 2)

ผู้กำกับการแสดงได้กำกับการแสดงและนำเสนอผลงานครั้งที่ 2 โดยใช้บทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ จากบทละคร Death and the Maiden บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman แปลและเรียบเรียงฉบับเต็มเรื่องโดย รัศมี เผ่าเหลืองทอง ในโครงการมหรรมละครและการแสดงร่วมสมัยไทย-อาเซียน ประจำปี พ.ศ. 2562 ภายใต้แนวคิด #ห้วยอีสาน (Moving ISAN) ความยาว 20 นาที จำนวน 2 รอบ วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562 สถานที่ โรงละครคณะศิลปกรรมศาสตร์ (FA Theatre) มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวนผู้ชม 600 คน ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น 6 หัวข้อย่อย ดังนี้

1) เป้าหมายในการนำเสนอผลงานแสดง เพื่อเป็นการทดสอบว่าการแสดงบทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ จะสามารถสื่อสารความคิด ความหมายของบทละคร ต่อนักศึกษาและสาธารณชนในจังหวัดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามที่ผู้กำกับการแสดงตั้งใจไว้หรือไม่ ผู้กำกับการแสดงเลือกวิธีการทำงานและรูปแบบในการนำเสนอ 2 ประการ คือ การคัดเลือกนักแสดงและคณะทำงานจากนักศึกษาสาขาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ที่มีความสนใจและสนใจพัฒนาศักยภาพตนเองเป็นหลัก และการนำเสนอบทละครฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ ในรูปแบบของการสร้างเรื่องแบบ ผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre)

2) ความคิดเบื้องหลังและการเลือกวิธีการนำเสนอ ในความเป็นครูและศิลปินของผู้กำกับการแสดงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเปิดพื้นที่และโอกาสให้นักศึกษาสาขาการแสดงในภูมิภาคอีสานที่มีความสนใจพัฒนาศักยภาพตนเองได้รับประสบการณ์และฝึกฝนเครื่องมือในการทำงานกับบทละครร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง การร่วมฝึกหัดกับตัวละครอันจะขยายศักยภาพของผู้เข้าร่วม เป็นการท้าทายตัวเองในฐานะศิลปินนักการละคร

ส่วนวิธีการนำเสนอและกระบวนการสร้างผลงานในครั้งนี้ ใช้การสร้างบทสร้างเรื่องแบบผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre) ร่วมกับนักศึกษาสาขาการแสดงจำนวน 9 คน ซึ่งเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้กำกับกับการแสดงเพื่อให้เกิดประโยชน์เชิงการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำทักษะหรือองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ต่อยอดในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่างๆ ของหลักสูตรวิชาการแสดง

ภาพประกอบที่ 4 โปสเตอร์งานหยับ และ โปสเตอร์การแสดงละครเรื่อง Death and the Maiden ในโครงการมหกรรมละครและการแสดงร่วมสมัย ไทย-อาเซียน ประจำปี 2562 ภายใต้แนวคิด #หยับอีสาน (Moving ISAN)

3) การกำหนดแนวคิด จินตภาพ ผู้กำกับการแสดงใช้การสร้างบทสร้างเรื่องแบบผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre) เพื่อให้ผู้แสดงเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างประสบการณ์ของตัวนักแสดงเอง ซึ่งเป็นคนในภูมิภาคนี้ที่ได้ทำงานกับวรรณกรรมบทละครร่วมสมัย กับผู้ชมซึ่งเป็นทั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่และคนวัยทำงานในอีสาน

“จินตภาพแรกที่ถูกกำกับเกิดขึ้นในใจคือจำนวนตัวละครผู้หญิงหลายคน จากนั้นจึงค่อยๆ เห็นภาพเก้าอี้และโต๊ะที่เป็นเหมือนตัวแทนของการไต่สวนสอบสวน ภาพเก้าอี้จำนวนหลายตัวสวมกอดอยู่เพื่อให้เห็นถึงจำนวนผู้เสียหายจากการซ้อมทรมานที่มีจำนวนไม่น้อย” (มัลลิกา ตั้งสงบ: ผู้กำกับการแสดง, สมุดบันทึกการฝึกซ้อม, กรกฎาคม 2562)

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2566

แต่ด้วยเงื่อนไขการเปลี่ยนฉากต้องใช้เวลาให้น้อยที่สุดเพราะมีการแสดงทั้งชุดก่อนและหลัง ภาพเก่าอี้อัจฉานมากจึงค่อยางลงไปในจินตภาพ ผู้กำกับการแสดงจึงเพิ่มจำนวนตัวละครเพาลีน่าให้มีทั้งหมด 4 คน โดยแทนภาพด้วยตัวละครผู้หญิงหลายคนเป็นความหมายดังกล่าวได้ การเลือกให้มีตัวละครเพาลีน่าหลายตัวเป็นทั้งการสะท้อนและขับเน้นให้เห็นถึงตัวผู้ถูกกระทำที่มีมากกว่า 1 เสียง เมื่อสิ่งที่ถูกเน้นขึ้นมาในการสร้างสรรค์ น้ำเสียงในงานที่ปรากฏในครั้งนั้นนอกเหนือจากความเจ็บปวดของผู้ถูกกระทำ ยังเป็นน้ำเสียงที่เน้นย้ำว่า

“ยังมีเพาลีน่าหรือผู้ถูกกระทำอีกเป็นจำนวนมากที่ยังอยู่ในมุมมืด เป็นการทวงถามหาความยุติธรรมจากผู้ถูกกระทำโดยผู้มีอำนาจ เสียงนี้จะยังกังออยู่และเพิ่มขึ้นถ้าความยุติธรรมยังถูกเพิกเฉย” (ผู้ชม 1: สัมภาษณ์ส่วนตัว, กรกฎาคม 2562)

ในระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกับนักแสดง อุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น เทปบันทึกเสียง ปืน ผ้าปิดตา และกลวิธีนำเสนอบางฉากที่สื่อความหมายสะท้อนใจขยายความเจ็บปวดและความรุนแรงจึงเพิ่มขึ้น เช่น การถูกปิดตา การถูกมัดมือ เป็นต้น

4) การตีความและการทดลองสร้างภาพเสมือนจริงจำลองเหตุการณ์ในอดีต ขยายภาพความเจ็บปวดและภาพตัวแทนของผู้ใช้อำนาจและกระทำการทารุณกรรม ผ่านจำนวนและการแสดงออกของตัวละคร

ผู้กำกับการแสดงเลือกออกแบบขยายภาพความเจ็บปวดตัวละครเพาลีน่าให้ชัดเจนขึ้น โดยให้การแสดงบนเวทีเป็นการสร้างภาพเสมือนจริงจำลองประสบการณ์ตัวละครในอดีต ผ่านบทบาทการแสดงและจำนวนของนักแสดงเพื่อเป็นภาพขยายแทนความรู้สึกเจ็บปวดทรมานของผู้ถูกกระทำในครั้งอดีต และภาพตัวแทนของผู้ใช้อำนาจและกระทำการทารุณกรรมให้ชัดเจนขึ้น

เมื่อถึงบทที่ตัวละครหมอโรแบร์โต้เล่าถึงเหตุการณ์ซ้อมทรมานในครั้งอดีตนั้น ผู้กำกับการแสดงกำหนดให้ตัวละครทุกตัวบนเวทีเหมือนย้อนตัวเองกลับเข้าไปในอดีต จากเดิมตัวละครหมอที่ถูกมัดมือติดกับเก้าอี้ นั่ง จะค่อย ๆ เป็นอิสระ

เดินออกจากเก้าอี้ที่ถูกมัดไว้ ส่วนเพาสิ่น่าซึ่งยังอยู่บนเวทีจะถูกปิดตาด้วยผ้าสีดำและมัดมือจากที่มก้ากับเวทีที่เข้ามาเสมือนเป็นตัวแทนผู้คุมขัง ขณะที่ตัวละครเพาสิ่น่ากำลังถูกปิดตามัดมือก็เสมือนเธอกำลังถูกจับกุมขังข้อมุทรมาน

นอกจากนี้ผู้กำกับการแสดงได้ออกแบบให้เปลี่ยนแสงบนเวที เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ เปลี่ยนสถานที่ทั้งในจินตนาการของนักแสดงและผู้ชม จากบ้านของตัวละครเพาสิ่น่าไปยังสถานที่คุมขัง และให้ทุกตัวละครมีการแสดงออกของร่างกายที่ต่างไปจากเดิม มีการเคลื่อนที่เปลี่ยนตำแหน่งของตัวละครราวกับอยู่ในเหตุการณ์โดนคุมขังครั้งนั้น ยังมีการออกแบบให้ตัวละครหมอใช้การติดนิ้วเป็นสัญลักษณ์แทนการออกคำสั่งในการข้อมุทรมาน ทุกครั้งที่ตัวละครหมอติดนิ้วจะทำให้ตัวละครเพาสิ่น่าต้องแสดงออกถึงความเจ็บปวด และการเคลื่อนที่ย้ายตำแหน่งบนเวทีของตัวละครเพาสิ่น่า นอกเหนือจากเป็นวิธีการหรือเทคนิคที่จะช่วยให้นักแสดงหญิงได้เปลี่ยนตำแหน่งบนเวที เพื่อเปลี่ยนภาพบนเวทีแล้ว ยังเป็นกลไกหรือลูกเล่นในการแสดงออกของตัวละครที่ช่วยเน้นย้ำให้เห็นถึงการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเผด็จการ เพียงติดนิ้ว ก็สั่งการได้ทุกอย่างในพื้นที่ทรมานแห่งนี้

5) แนวทางในการทำงาน กระบวนการซ้อมและการค้นหาร่วมกับนักแสดง แบ่งเป็น 3 ส่วน คือกระบวนการสร้างบทบาทแบบผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre) การซ้อม การทดลองและการค้นหาร่วมกับนักแสดง และแบบฝึกหัดเพิ่มเติมเพื่อการทำงานความเข้าใจความเจ็บปวดของตัวละครที่เป็นเหยื่อจากการทารุณกรรม

ในการสร้างรูปแบบผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre) ความเข้าใจและความสนใจของนักแสดงที่มีต่อบทละครหรือแก่นความคิดเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้อรรถาธิบายการแสดงได้อย่างมีพลัง เพราะเกิดจากความเข้าใจของตัวนักแสดงจนเกิดความต้องการที่จะสื่อสารออกไป (need to express) ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ในช่วงแรก ผู้กำกับการแสดงจึงให้เวลาในการอ่านบทละครทั้งเรื่องร่วมกัน ทำความเข้าใจบท วิเคราะห์บท ตีความตัวละคร ทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร บริบททางการเมืองและประวัติศาสตร์ ความเชื่อมโยงกับสังคมไทย

จากนั้นผู้กำกับการแสดงได้ชวนคณะทำงานสนทนากลุ่ม (focus group) ถึงแรงบันดาลใจของแต่ละคน อธิบายแนวทางการทำงานกระบวนการสร้าง บทแบบผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre) และความตั้งใจในการสร้างสรรค์งาน ครั้งนี้ของตัวผู้กำกับการแสดงเอง นำไปสู่การระดมความคิดเห็น การทดลอง เพื่อค้นหาแนวทางเล่าเรื่อง พร้อมการเคลื่อนไหว เพลง อุปกรณ์ประกอบฉากและ อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่เชื่อมโยงกับการสืบสวนและซ่อมทรานตามท้องเรื่อง เช่น ปืน เครื่องบันทึกเสียง ผ้าปิดตาและมัดมือ แก้วอี้และโต๊ะ เป็นต้น

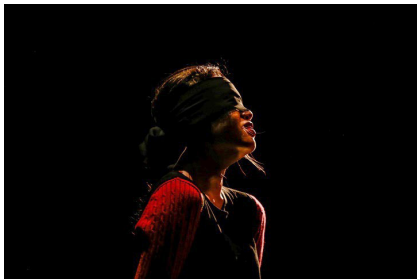
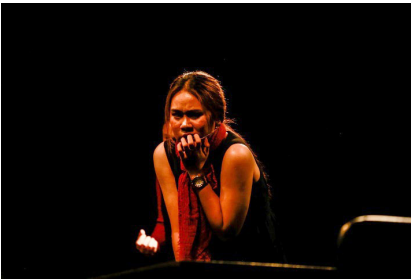

ภาพประกอบที่ 5 การนำเสนอต่อสาธารณะครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่

6) การนำเสนอต่อสาธารณะครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ ผู้กำกับการแสดงเลือกเปิดเรื่องด้วยภาพบนเวทีคือ โต๊ะยาว 1 ตัว แก้วอี้ 1 ตัว แสงบนเวทีที่ดูลึกลับ มีเสียงเพลง Death and the Maiden ประกอบเกือบตลอดในการแสดง การแสดงเริ่มที่นักแสดงหญิงทั้ง 4 คนบนเวทีเล่าเหตุการณ์ตอนต้นของเรื่องอย่างย่อ การเล่าด้วยน้ำเสียงที่นักแสดงสวมบทบาทเป็นกึ่งผู้เล่าเรื่องกึ่งตัวละครเพาลีน่า จากนั้นจึงเข้าสู่ฉากการไต่สวนโดยนักแสดงหญิงทั้งสี่คนค่อยๆ เคลื่อนที่พร้อมกับเข้าสู่ความเป็นตัวละครเพาลีน่า นักแสดงหญิงทั้งสี่คนเป็นประหนึ่งตัวละครเดียวกัน พร้อมมีอาวุธอยู่ในมือคือปืน 1 กระบอกที่สลับใช้ร่วมกัน ปิดเรื่องด้วยนักแสดงหญิงทั้ง 4 คนซึ่งถูกผูกผ้าปิดตาสีดำไว้ ยืนล้อมตัวละครหมอ พร้อมกับบทพูดเพาลีน่าที่ว่า

“ฉันไม่ได้อยากจะฆ่าคุณเพราะว่าคุณเป็นผู้ชายคนนั้นหรือกะหม้อ แต่เพราะว่าคุณไม่ได้สำนึกผิดอะไรเลยต่างหาก ฉันอาจจะให้อภัยแก่คนที่สำนึกผิดได้ คนที่ลุกขึ้นยืนท่ามกลางเหยื่อที่เขาเคยทารุณกรรม แล้วพูดว่าผมเป็นคนทำผิดเอง ครับ และผมจะไม่มีวันทำอีก ฉันต้องการความจริง ถ้าคุณพูดความจริงฉันจะปล่อยคุณไป แสดงความสำนึกแล้วฉันจะปล่อยคุณ” (บทละคร *death and the maiden*, น. 23-24)

ในบทพูดช่วงท้ายก่อนจบนี้ ผู้กำกับการแสดงได้ออกแบบให้มีการพูดซ้ำ พูดทวน พูดพร้อมกัน เพื่อเน้นย้ำความหมาย แล้วหันมาพูดทางผู้ชมราวกับส่งเสียงไปถึงผู้ใช้อำนาจเผด็จการทำร้ายผู้อื่น โดยเฉพาะประโยคช่วงท้ายที่ว่า ฉันต้องการความจริง ถ้าคุณพูดความจริงฉันจะปล่อยคุณไป แสดงความสำนึกแล้วฉันจะปล่อยคุณ ฉากจบจึงเป็นฉากจบเดียวกันกับที่หอศิลป์กรุงเทพ แต่มีภาพบนเวทีที่ต่างกันออกไป ทั้งจำนวนตัวละครเพาลีน่าและผ้าปิดตา

ภาพประกอบที่ 6 การนำเสนอบทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ นักแสดงรับบทตัวละครเพาลีน่ามากกว่า 1 คน และการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงเพื่อจำลองภาพในอดีตของเหยื่อที่ถูกปิดตา

ทั้งนี้ ผู้กำกับการแสดงสังเกตได้ว่า โดยภาพรวมการแสดงจริง 2 รอบ สามารถสื่อสารความหมายอันสะท้อนใจตามที่ตั้งใจไว้ การแสดงมีความสั่นไหวและน่าเชื่อในระดับนี้ นักแสดงบางคนมีสมาธิอยู่กับสถานการณ์ในเรื่องได้มากขึ้นกว่า

ในห้องซ้อม อย่างไรก็ตามแม้จะมีการออกแบบการเคลื่อนที่ย้ายตำแหน่งของนักแสดงไว้ แต่ผู้กำกับการแสดงก็ได้สะท้อนคิดว่า นักแสดงยังมีความกังวลกับบทพูดและการเคลื่อนที่บนเวที จึงทำให้การแสดงดูเป็นคิวมากไป ทั้งการเคลื่อนไหวและการพูดที่มีการสร้างจังหวะย่อยและเน้นคำ กระแทกเสียง มากเกินไป แต่ถือเป็นเรื่องที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ จากกระบวนการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า บทละครและตัวละครยังได้ให้กำลังใจและข้อคิดกับนักแสดงและคณะทำงาน และทำให้กล้าเผชิญกับความกลัวของตัวเองมากขึ้น

“ไม่ตัดสินคนเพียงด้านเดียว เพราะคนคนหนึ่งที่ทำร้ายคนอื่น แท้ที่จริงแล้วเขาอาจจะเป็นคนที่ถูกกระทำมาก่อนก็ได้เช่นเดียวกับเพาลีน่า และความรุนแรงเหล่านี้แท้ที่จริงแล้วไม่ควรเกิดขึ้นไม่ว่ากับใคร” (คณะทำงาน 1: สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2563)

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยค้นพบว่า ในกระบวนการสร้างสรรค์ครั้งนี้ทำให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์สร้างสรรค์การแสดงจากบทละครเวทีต่างประเทศ เกิดประโยชน์เชิงการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความเข้าใจความหมายของบทละครอันสะท้อนใจ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์และการกำกับการแสดงจากผู้กำกับมืออาชีพที่รักและมีความเข้าใจในบทละครเรื่องนี้อย่างมาก บทที่ได้รับการแปลและเรียบเรียงจากนักแปลมืออาชีพ ผู้เป็นนักการละครและเข้าใจบริบทของบทละคร กระบวนการสร้างสรรค์ค้นหาทดลองร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีภูมิรู้ของผู้กำกับการแสดงทำให้เกิดการสื่อสารทั้งกับผู้ชมและผู้ร่วมงาน ผู้เข้าร่วมในการทำงานเกิดความเข้าใจบทละคร แก่นความคิด เติมอ้อมกับประสบการณ์การแสดง เติมอ้อมกับความเข้าใจคนที่มิชีวิตต่างจากเรา ทั้งผู้ชมเกิดความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ เข้าถึง ความรู้สึกได้ สื่อความหมายอันสะท้อนใจได้ และได้มีประสบการณ์รับชมการแสดงที่สื่อสารสาระเพื่อท้าทายให้ขบคิดใคร่ครวญ อีกทั้งยังเกิดเป็นประสบการณ์การเชื่อมต่อความร่วมมือของเยาวชนอีสานกับวรรณกรรมบทละครร่วมสมัยต่างประเทศระดับโลกที่เน้นเนื้อหาเชิงประชาสังคมที่ให้แง่คิดกับทั้งผู้ร่วมงานและผู้ชม

อภิปรายผล

กระบวนการทำการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่แนวปรากฏการณ์นิยม คือ เน้นอัตวิสัย (Subjective) และการลงมือปฏิบัติ (Practice) สร้างสรรค์ศิลปะในการลงมือปฏิบัติที่มีความคล้อยคลึงและเชื่อมโยงกับกระบวนการทัศน์แบบวิจัยเชิงคุณภาพที่เรียกว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research) ที่ปฏิบัติสืบค้นข้อมูลในพื้นที่ภาคสนาม (Zuber-Skerrit, 1992)

ส่วนในวิจัยการแสดงมีห้องฝึกซ้อมและพื้นที่การแสดงเป็นพื้นที่ภาคสนาม ใช้การปฏิบัติการ (Practice) เป็นแกนหลักในการค้นคว้าข้อมูล ซึ่งการปฏิบัติการหรือการลงมือทำจริงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความรู้ และมีปรัชญาปรากฏการณ์นิยมเป็นแนวคิดในการอธิบายความคิด จินตนาการ และทัศนะของผู้กำกับการแสดง ในมิติของการลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงและนำมาสังเคราะห์สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการ ซึ่งนำไปสู่ตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman

ผู้วิจัยใช้หลักการวิจัยการแสดงแนวทางปรากฏการณ์นิยมเชิงตีความเป็นหลัก ในการทำความเข้าใจความหมายประสบการณ์ของผู้กำกับการแสดงในมิติของแรงบันดาลใจ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงในหลายมิติ และมีความต่อเนื่อง ตั้งแต่การให้เกียรติและความรักของผู้กำกับการแสดงและที่ปรึกษาเชิงวิชาการ (Dramaturg) ที่มีต่อศิลปินเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์การแสดง ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังเห็นถึงความตั้งใจและแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงและที่ปรึกษาเชิงวิชาการ (Dramaturg) ที่เกิดจากความเข้าใจและรู้สึกร่วมกันในเนื้อหาของบทละคร การศึกษาบทละครของผู้กำกับการแสดง และการสนทนาระหว่างที่ปรึกษา/ผู้แปลกับผู้กำกับการแสดง ส่งผลให้ผู้กำกับการแสดงมีแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน และมีความเข้าใจบทละครที่แตกฉาน คมคาย

และเชื่อมโยงกับประเด็นในสังคมไทยมากขึ้น ส่วนเรื่องการแปลและเรียบเรียงนั้น เมื่อได้ผ่านฝีมือผู้แปลซึ่งเป็นนักการละครที่มีประสบการณ์และความเข้าใจในการแสดง จึงทำให้ดำเนินเรื่องได้กระชับ เข้าสู่จุดขัดแย้งได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้แก่นหลักของเรื่องชัดเจนขึ้น ยิ่งส่งผลให้ผู้กำกับการแสดงมีแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนงานสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงอภิปรายและแบ่งประสบการณ์ย่อยหรือประเด็นย่อยจากประสบการณ์จากแรงบันดาลใจของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman ดังนี้

1. ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจจากความรักและผูกพัน ผู้กำกับการแสดงเกิดความตั้งใจสร้างสรรค์งานแสดงเพื่อรำลึกไว้อาลัยถึงศิลปินนักร้องแบบขณะเดียวกันที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการละครได้ร่วมสร้างสรรค์งานในฐานแปลและเรียบเรียงบทเพื่อไว้อาลัยกับศิลปินที่จากไป ซึ่งทั้งคู่ต่างผูกพันกับศิลปินผู้จากไปและเห็นความเชื่อมโยงของบทละครเรื่องนี้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

2. ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจจากการศึกษาบริบทและภูมิหลังของบทละคร ตั้งแต่ประวัติผู้ประพันธ์บทละคร ประวัติศาสตร์ทางการเมืองประเทศที่มีความเชื่อมโยงกับบริบทโลกและสังคมไทยในการซ่อมทรมานและบังคับสูญหาย ส่งผลสะท้อนใจต่อตัวผู้กำกับการแสดงอย่างมาก รวมทั้งจากความประทับใจเดิมที่มีต่อประเด็นและเรื่องราวของบทละคร ทำให้ผู้กำกับการแสดงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสื่อสารความคิดหลัก (message) ของบทละคร เรื่อง Death and the Maiden

3. ประสบการณ์จากแรงบันดาลใจจากการทำงานร่วมกับที่ปรึกษาทางวิชาการละคร (Dramaturg) จากประสบการณ์ที่ผู้กำกับการแสดงได้รับจากที่ปรึกษาทางวิชาการละคร (Dramaturg) ทั้งช่วยตั้งคำถาม เปิดมุมมอง และขยายโลกทัศน์ของผู้กำกับการแสดง ในการวิเคราะห์และตีความบทละคร ทำความเข้าใจตัวละคร มุมมองและวิถีคิดของตัวละคร บริบทแวดล้อมของบทละครและเชื่อมโยงมายังสังคมไทย ทำให้ผู้กำกับการแสดงมีความเข้าใจบทละครที่แตกฉาน คมคาย ส่งผลให้ผู้กำกับการแสดงมีแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนงานสร้างสรรค์

ตารางที่ 1 รายละเอียดของการทดลองสร้างสรรค์และนำเสนอผลงานการแสดงต่อ
สาธารณะ ครั้งที่ 1 และ 2

รายละเอียดการสร้างสรรค์	ผลงานการแสดง ครั้งที่ 1	ผลงานการแสดง ครั้งที่ 2
1. บทที่ใช้ในการสร้างสรรค์	บทแปลและเรียบเรียงฉบับ เต็มเรื่อง	บทฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่
2. แนวทางการสร้างสรรค์	ละครอ่าน (play reading/ reader's theatre)	การสร้างเรื่องแบบ ผู้แสดงมีส่วนร่วม (devised theatre)
3. จำนวนนักแสดง	3 คน	6 คน
4. อาชีพ	วัยทำงาน 3 คน	นักศึกษา 5 คน วัยทำงาน 1 คน
5. อายุนักแสดง	40-49 ปี	17-30 ปี
6. ประสบการณ์ทางการ แสดงละครเวที	25-30 ปี	1-10 ปี
7. ความยาวการแสดง	45 นาที	20 นาที
8. วันทำงานค้นหาร่วมกับนัก แสดง	11 ,18 ,30- 31 มกราคม	13-21 มิถุนายน
9. วันแสดง	1-2 กุมภาพันธ์ 2562	22 มิถุนายน 2562
10. จำนวนรอบ	3 รอบ	2 รอบ
11. สถานที่แสดง	หอศิลป์ กรุงเทพมหานคร	โรงละครคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
12. ขนาดตามจำนวนที่นั่ง	100 คน	300 คน
13. ผู้ชมงาน	คนวัยทำงาน แวดวงศิลปะ และการบันเทิง คนรุ่นใหม่ ที่สนใจงานศิลปะ	นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ชมในขอนแก่น
14. งานที่จัดแสดง	งานนิทรรศการรำลึกถึง Manuel Lutgenhorst : Behind the Scenes. “ในความทรงจำและ มิตรภาพกับโลกศิลปะ	โครงการมหกรรมละครและ การแสดงร่วมสมัยไทย- อาเซียน ประจำปี 2562 ภายใต้แนวคิด #หยับบีสาน (Moving ISAN)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาประสบการณ์การกำกับการแสดงของ ผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman

ผู้วิจัยใช้หลักการวิจัยการแสดงแนวทางปรากฏการณ์นิยมเชิงตีความในการทำความเข้าใจความหมายประสบการณ์ของผู้กำกับการแสดงในมิติการกำกับการแสดง และเนื่องด้วยประสบการณ์การกำกับการแสดงที่มีองค์ประกอบทางการแสดง บริบทแวดล้อม นักแสดง สถานที่จัดแสดง กระบวนการทำงาน ตลอดจนรูปแบบการนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ Production ครั้งที่ 1 และ 2 ที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การตอบวัตถุประสงค์เป็นไปอย่างชัดเจนต่อการศึกษาผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาของการอภิปรายออกเป็น 2 ช่วงประสบการณ์หลัก ดังนี้

1) ประสบการณ์หลัก ช่วงกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะครั้งที่ 1 จากบทแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง (Production ครั้งที่ 1)

2) ประสบการณ์หลัก ช่วงกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ (Production ครั้งที่ 2)

โดยมีรายละเอียดของการอภิปรายวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับการแสดงละครเวทีเรื่อง “Death and the Maiden” บทประพันธ์ของ Ariel Dorfman ครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ดังนี้

1. ประสบการณ์หลักช่วงกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะครั้งที่ 1 จากบทแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง (Production ครั้งที่ 1)

ผู้วิจัยพบว่า ภายใต้อผลงานที่เป็นการแสดงออกถึงความเคารพศักดิ์สิทธิ์ที่จากไปแล้ว ผู้กำกับการแสดงยังเกิดประสบการณ์ความเข้าใจที่กระจ่างชัดมากขึ้นทั้งในมิติของการกำกับการแสดง ทั้งความเข้าใจบทละคร สถานการณ์ และแก่นสารตัวละครและความขัดแย้ง ในมิติของการแสดงที่ทำให้เข้าใจพลังและความสมดุลของ

การแสดงออก ระหว่างความต้องการของตัวละครและความทุกข์หรือความเจ็บปวดของตัวละคร ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้กำกับกับการแสดงเอง ในการนำเสนอผู้กำกับการแสดงเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับระยะเวลาที่จำกัด เพื่อเน้นที่การทดสอบบทละครว่าสามารถสื่อสารได้ดังที่ตั้งใจไว้หรือไม่ ผู้กำกับการแสดงจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาพเป็นเวทีมากนัก แต่เน้นที่ประสบการณ์ของนักแสดงกับตัวละครตลอดทั้งบทสนทนาและการดำเนินเรื่องราวเป็นหลัก

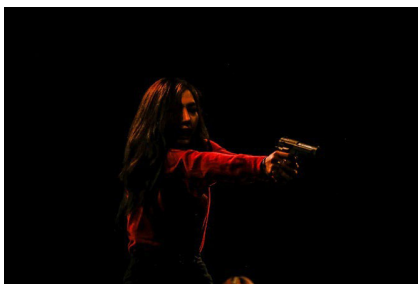
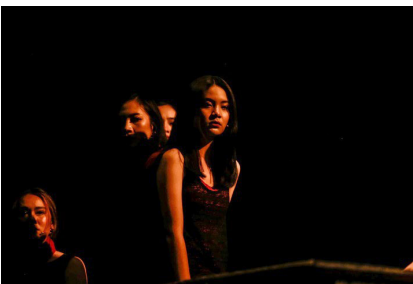
ทั้งนี้ผู้กำกับการแสดงยังได้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของตนเอง ในฐานะนักแสดง เพื่อให้เกิดความเข้าใจสะท้อนใจ และหยั่งลึกเข้าไปในประสบการณ์ความเป็นตัวละคร ผู้กำกับการแสดงมีความตั้งใจที่จะพัฒนาบทให้เข้ากับการรับรู้ในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งหมายถึงผู้ชมที่หลากหลายวัยและอาชีพ ประสบการณ์จากการสะท้อนของผู้ชมและในมุมมองของผู้กำกับการแสดงทำให้เห็นได้ว่า บทแปลและเรียบเรียงนี้สามารถสื่อสารได้ดังที่ตั้งใจไว้ กล่าวคือการดำเนินเรื่องที่ความกระชับ และสื่อสารแก่นความคิดชัดเจนขึ้น และสร้างความสะท้อนใจให้กับผู้ชมได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตว่า ถึงแม้จะเป็นนักแสดงมืออาชีพแต่เมื่อต้องทำงานกับบทละครที่มีความซับซ้อน ย่อมต้องใช้เวลาและกระบวนการในการฝึกซ้อมที่มีคุณภาพมากพอ

ผู้วิจัยได้แบ่งประสบการณ์ย่อยหรือประเด็นย่อย ตามมิติของประสบการณ์หรือปรากฏการณ์การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 1 จากบทแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง (Production ครั้งที่ 1) ดังนี้

1.1 ประสบการณ์มิติการทดลองนำเสนอบทละครแปลและเรียบเรียง ฉบับเต็มเรื่อง ในรูปแบบของ Play Reading รวมทั้งการตีความและทดลองนำเสนอตอนจบที่แตกต่างออกไปจากบทต้นฉบับ เพื่อให้สื่อความหมายอันสะท้อนใจและเน้นที่น้ำเสียง (message) ของผู้กำกับการแสดง โดยการนำเสนอฉากจบเป็นตอนที่มีการเผชิญหน้าของตัวละครทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นทั้งจุดวิกฤต (crisis) และจุดสูงสุด (climax) ของเรื่อง ตัวละครประชันหน้าระหว่างความต้องการของตัวเองกับความตายของอีกตัวละครหนึ่ง และไม่นำผู้ชมไปสู่ปริศนาในตอนจบแบบต้นฉบับ ตัวละคร

หลักคือเพาลีนากำลังเล็งปืนไปที่โรแบร์โต้ โฟบนเวทีที่ดับมืดสนิท ตามด้วยเสียงเพลงที่เปิดขึ้นทันทีนั้น เป็นแบบการตัดจบทั้งอารมณ์สะท้อนใจ เพื่อให้ประสบการณ์ผู้ชมทั้งเชิงอารมณ์ ความรู้สึก ความหมาย และสัญลักษณ์ในแบบฉบับและน้ำเสียงของผู้กำกับการแสดงเอง

1.2 ประสบการณ์ในมิติการสืบค้นของผู้กำกับการแสดง ในฐานะนักแสดงกับความเจ็บปวดของตัวละครที่เป็นผู้รอดจากการทารุณกรรม ทั้งความเข้าใจตัวละคร จิตวิทยาทางร่างกายและสภาวะทางจิตใจของตัวละคร ความสัมพันธ์กับบริบทสังคมไทย บาดแผลทางจิตใจ (trauma) จิตวิทยาของตัวละครกับการแสดงออกของร่างกายและเสียงของนักแสดง ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยค้นพบและเป็นการเน้นย้ำถึงการทำงานทั้งในฐานะผู้กำกับการแสดงและนักแสดง คือ สมดุลในการแสดงออก (expression) ของนักแสดง ระหว่างความทุกข์ความเจ็บปวดของตัวละครที่รู้สึกและแสดงออกมา เพื่อให้เชื่อมโยงความรู้สึกและความเข้าใจให้ถึงหัวใจผู้รับชมกับความต้องการหลักของตัวละคร (objective) เพื่อให้แก่นความคิด (theme) ของเรื่อง และน้ำเสียง (message) ของผู้กำกับการแสดงสื่อสารได้ชัดเจนมีพลัง ประสบการณ์ดังกล่าวมีความหมายต่อผู้กำกับการแสดงคือ ทำให้เกิดความเข้าใจตัวละคร เข้าใจวิถีกำกับ และเข้าใจบทละครที่ซัดมากขึ้น

ภาพประกอบที่ 7 การนำเสนอบทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่
นักแสดงรับบทตัวละครเพาลีนมากกว่า 1 คนและการใช้ปืนของตัวละครเพาลีน
เพื่อให้หมอโรแบร์โต้สารภาพความจริง

1.3 ประสบการณ์มิติสะท้อนคิดของผู้กำกับการแสดงมืออาชีพในฐานะผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ช่วยทำให้มีความกระฉับกระชวยในการตีความและการเลือก (choice) ของนักแสดง ทำให้นักแสดงเกิดความมั่นใจในการแสดงและรู้ทิศทางของการแสดงของตัวเอง เน้นย้ำถึงความจริงใจในการแสดง การรับส่งของนักแสดง เหตุการณ์ในอดีตและการพัฒนาความซับซ้อนของตัวละคร ซึ่งมีความซับซ้อนทางอารมณ์และการแสดงออกของตัวละครนั้น ขณะเดียวกันประสบการณ์นี้มีความหมายสำหรับผู้กำกับการแสดง ทั้งการกำกับนักแสดง การกำกับการแสดงในเชิงภาพบนเวทีและจังหวะลีลาของการเล่าเรื่องให้สนุกและชวนติดตาม รวมทั้งขัดเกลาความคิดในการนำเสนอให้แหลมคมและมีพลัง

1.4 ประสบการณ์มิติการแปลและเรียบเรียงบทละครจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยที่ปรึกษาซึ่งเป็นทั้งผู้เชี่ยวชาญทางการละครและนักแปล ทำให้ผู้กำกับการแสดงได้เรียนรู้ถึงจินตนาการในการแปล ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการเชื่อมโยงชุดประสบการณ์ต่างวัฒนธรรมมาสู่บริบทของผู้ชม ใช้วิธีการแปลพร้อมอ่านตีความด้วยน้ำเสียง เพื่อให้ภาพและเสียงไปตามเหตุการณ์ในเรื่อง จากการแปลและเรียบเรียงนั้น ทำให้แก่นความคิดของเรื่องฉายชัดคมขึ้น สื่อสารประเด็นได้ชัดเจนขึ้น การดำเนินเรื่องชวนคิดต่อและชวนติดตามมากขึ้น มีความกระชับและฉับไว การตัดช่วงยืดเยื้อหรือที่ตัวละคร พูดวนไปวนมา หรือประเด็นที่พูดซ้ำ รวมทั้งมุขที่ไม่ใช่แก่นสารหลักและผู้ชมคนไทยอาจไม่เข้าใจด้วยบริบทวัฒนธรรมที่ต่างกัน

2. ประสบการณ์หลักช่วงกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ (Production ครั้งที่ 2)

ในประสบการณ์ช่วงกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานจากบทเรียบเรียงฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่นี้ ผู้วิจัยยังตระหนักชัดถึงคุณค่าของบทละครเรื่องนี้ แม้เป็นบทละครที่มาจากต่างแดน แต่เมื่อผ่านกระบวนการทำงานตั้งแต่การแปลและเรียบเรียงจากผู้เชี่ยวชาญทางการละครที่เข้าใจบทละคร ผ่านกำกับการแสดงที่มีคุณภาพ การออกแบบและแนวทางนำเสนอที่มาจากความเข้าใจเข้าถึงแก่นของบท

ละคร จากผู้กำกับการแสดงที่รักและเข้าใจในบทละคร จึงทำให้บทละครสามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ทั้งต่างจังหวัดและกรุงเทพ ทั้งเป็นผู้ชมกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงาน

ผู้วิจัยพบว่าประสบการณ์และการออกแบบแนวทางนำเสนอของผู้กำกับการแสดง ยังทำให้เนื้อหาสาระและความสะเทือนใจที่ผู้กำกับการแสดงต้องการสื่อสารส่งต่อไปยังผู้ชมได้ นักแสดงและคณะทำงานที่เป็นวัยนักศึกษาสามารถเข้าใจและรู้สึกเชื่อมโยงกับบทละครกับตัวละคร รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกลับมาที่การเรียนรู้ของตนเองได้ ทั้งในแง่ของทักษะการแสดงและทักษะการใช้ชีวิต

ขณะเดียวกันผู้กำกับแสดงได้เรียนรู้ว่า นักแสดงที่ยังอยู่ในวัยศึกษาและประสบการณ์ห่างไกลจากตัวละครย่อมมีความยากในการที่จะทำความเข้าใจตัวละคร และสามารถแสดงออกมาได้อย่างน่าเชื่อถือในระดับนี้ แต่มีแนวทางที่เป็นไปได้ หากต้องใช้เวลาและการคัดเลือกนักแสดง ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการถึงบทบาทของตัวละคร ทั้งนี้ในมุมมองของผู้กำกับการแสดงได้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและชัดเจนทั้งในแก่นหลัก น้ำเสียงที่ต้องการสื่อสาร และแนวทางในการนำเสนอ จึงมีประเด็นให้สืบค้นและต่อยอดสร้างสรรค์งานจากบทละครเรื่องนี้เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ชมและเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการใช้หลักปรากฏการณ์นิยมกับวิจัยการแสดง

ผู้วิจัยจึงแบ่งประสบการณ์ย่อยหรือประเด็นย่อย ตามมิติของประสบการณ์หรือปรากฏการณ์การกำกับการแสดงและนำเสนอผลงานการแสดงต่อสาธารณะ ครั้งที่ 2 จากบทเรียบเรียง ฉบับทดลองวิธีเล่าเรื่องใหม่ (Production ครั้งที่ 2) ดังนี้

2.1 ประสบการณ์มิติความเป็นครูและศิลปินของผู้กำกับการแสดง เป็นการเปิดพื้นที่ประสบการณ์ให้นักศึกษาได้ฝึกฝนเครื่องมือในการทำงานการแสดงกับบทละครร่วมสมัยเชิงสังคมที่มีความซับซ้อน โดยผ่านกระบวนการกำกับการแสดงจากผู้กำกับมืออาชีพที่รักและมีความเข้าใจในบทละครเรื่องนี้อย่างมาก

ภาพประกอบที่ 8 การสร้างภาพเสมือนจริงจำลองประสบการณ์ตัวละครย้อนกลับเข้าไปในอดีตที่เกิดการทารุณกรรม เพื่อให้พลังของความขัดแย้งและการปะทะกันของตัวละครมีความเข้มข้นทางอารมณ์และความสะเทือนใจมากขึ้น

2.2 ประสบการณ์มิติในการตีความและการทดลองสร้างภาพเสมือนจริงจำลองเหตุการณ์ในอดีต เพื่อขยายภาพความเจ็บปวดและภาพตัวแทนของผู้ใช้อำนาจและกระทำการทารุณกรรม ผ่านจำนวนและการแสดงออกของตัวละคร โดยมีนักแสดงหญิงรับบทเป็นตัวละครหลักจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 4 คนตามความสมัครใจ ความสนใจ และการจัดสรรเวลาในการทำงานของตัวนักศึกษาเองเป็นหลัก โดยผู้กำกับการแสดงได้ออกแบบจากการสร้างภาพและการแสดงบนเวทีขยายให้ชัดเจน เป็นภาพขยายแทนความรู้สึกเจ็บปวดทรมานของผู้ถูกกระทำในครั้งอดีต และภาพตัวแทนของผู้ใช้อำนาจและกระทำการทารุณกรรมให้ชัดเจนขึ้น โดยผ่านบทบาทการแสดงของตัวนักแสดงเอง เป็นการสร้างภาพเสมือนจริงจำลองประสบการณ์ตัวละครย้อนกลับเข้าไปในอดีตที่เกิดการทารุณกรรม เพื่อให้พลังของความขัดแย้งและการปะทะกันของตัวละครมีความเข้มข้นทางอารมณ์และความสะเทือนใจมากขึ้น

2.3 ประสบการณ์การทำงานของผู้กำกับการแสดงกับนักแสดงมิติความเข้าใจความเจ็บปวดของตัวละครที่เป็นเหยื่อจากการทารุณกรรมด้วยประสบการณ์ชีวิตของนักศึกษาที่ห่างไกลจากตัวละคร ทั้งอายุและสภาพ

เชิงสังคมแวดล้อม ประสบการณ์ทางการแสดงของนักศึกษาที่ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น พัฒนาศักยภาพทางการแสดง ขณะเดียวกันบทบาทของตัวละครมีความซับซ้อน เจริญจิตวิทยาและยากจะเข้าถึง ประกอบกับระยะเวลาการทำงานที่กระชั้นชิดมาก ทำให้การแสดงของตัวละครเปลือยยังไม่พอที่จะครอบคลุมการถ่ายทอด ประสบการณ์ของตัวละครที่จะก่อเกิดความหมายอันสะเทือนใจ ผู้กำกับการแสดง จึงทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติมเพื่อให้นักแสดงเกิดประสบการณ์ทางอ้อมจากการเป็นผู้ถูกทารุณกรรม

ผู้กำกับการแสดงอธิบายแบบฝึกหัดให้นักแสดงฟังเพื่อเตรียมความพร้อม ทางร่างกาย จิตใจ และสมาธิสำหรับการทำแบบฝึกหัด นำพานักแสดงเข้าสู่สมาธิ และนำพาจินตนาการถึงช่วงเวลาตัวละครถูกจับ จากนั้นปิดตา มัดมือของนักแสดง เพื่อให้ผ่านประสบการณ์ทางร่างกายเสมือนที่ตัวละครได้ประสบ แต่ไม่เหมือนจริง หรือรุนแรงจนเกินไปเพราะเป็นเพียงการมนต์สมมติ (Magic if) ซึ่งจะช่วยนักแสดง จินตนาการถึงสถานการณ์นั้น และเชื่อมโยงตัวเองกับความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ นั้น แบบฝึกหัดนี้ผู้ที่นำไปใช้จึงควรมีประสบการณ์ในการสอนการแสดงมาพอสมควร และนักแสดงต้องมีพื้นฐานทางการแสดง ที่จะอาศัยจินตนาการ การจดจำความรู้สึก ทั้งทางกาย ทางใจ และทางความคิดที่เกิดขึ้น เพื่อนำประสบการณ์จากห้องซ้อมมา ขยาย ระลึกถึง และพร้อมใช้ในการแสดง (มัลลิกา ตั้งสงบ: ผู้กำกับการแสดง, สมุดบันทึกส่วนตัว, 19 มิถุนายน 2562) หลังจากทำแบบฝึกหัดนี้แล้วพบว่า นักแสดง มีสมาธิ มีความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนมากขึ้น จนทำให้สามารถ แสดงออกถึงความเจ็บปวดของตัวละคร ตามที่นักแสดงได้สะท้อนว่า

“ตัวละครมีเรื่องราวที่ซับซ้อนและไกลจากตัวเราอย่างมาก รับรู้ได้ถึง ความทรมานของผู้ถูกกระทำและความโหดร้ายของผู้ที่กระทำกับเหยื่อในสมัยก่อน นั้น เมื่อนำเอาเหตุการณ์นั้นมาใช้กับตัวละครก็เป็นผล + กับการที่ได้ work shop ความเจ็บปวดยิ่งทำให้รู้สึกเข้าใจความกลัวของตัวละครมากขึ้น” (นักแสดงหญิง 1: สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2562)

ทั้งนี้ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นทำให้นักแสดงยังต้องเวลาและประสบการณ์ชีวิตในการเข้าใจเข้าถึงประสบการณ์ของตัวละครจนสามารถนำเสนอเป็นการแสดงได้ นอกจากนี้ด้วยระยะเวลาทำงานที่กระชั้นทำให้นักแสดงมีความกังวลกับบทพูดและการเคลื่อนไหวบนเวที จึงทำให้การแสดงดูเป็นความยากไป ทั้งการเคลื่อนไหวและการพูดที่มีการสร้างจังหวะย่อยและเน้นคำ กระแทกเสียง มากเกินไป ในแง่ทักษะการแสดงสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้

2.4 ประสบการณ์มิติสะท้อนคิดของนักแสดงและคณะทำงาน เกิดความเข้าใจเข้าใจตัวละคร ทำให้กล้าเผชิญกับความกลัวของตัวเองมากขึ้น นักแสดงกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ตัวละครจากบทละคร ผู้ชมที่เคยมีประสบการณ์กับบทละครเรื่องนี้สะท้อนว่า ไม่ใช่แค่การแสดงย่อ แต่เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องใหม่ ผู้ชมส่วนใหญ่รู้สึกร่วมเห็นใจสะท้อนใจไปกับตัวละครและสถานการณ์ในเรื่อง รวมทั้งความเชื่อมโยงกับสังคมไทยแม้ตัวละครและบริบทจะเป็นต่างประเทศ

เมื่อผู้วิจัยใช้หลักปรากฏการณ์นิยมในการเฝ้ามองประสบการณ์การกำกับการแสดงของผู้กำกับการแสดง จึงเห็นได้ว่า ประสบการณ์การกำกับการแสดงในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ต่างกันในการนำเสนอผลงานแสดงทั้งสองครั้งนั้น สามารถสื่อสารประเด็นสำคัญของตัวบทละคร อารมณ์ ความรู้สึก และท่วงทำนองของบทละครได้ ซึ่งมาจากความเข้าใจในความคิดของบทละครและผู้ประพันธ์ อารมณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ผสานกับการค้นหาน้ำเสียงที่ผู้กำกับการแสดงต้องการเน้นย้ำ เป็นหัวใจหลักในประสบการณ์การกำกับการแสดง นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ของการเลือกใช้เงื่อนไขของการออกแบบการแสดงและลักษณะของผู้ชม เป็นข้อคำนึงในการกำกับการแสดง

ในการนำเสนอผลงานครั้งที่ 1 หอศิลป์กรุงเทพพื้นที่ขนาด 100 ที่นั่ง ผู้กำกับการแสดงเลือกใช้การแสดงการอ่านบทละคร (play reading) ควบคุมไปกับนักแสดงที่มีประสบการณ์ทางการแสดง มีความสามารถแสดงออกได้ถึงน้ำเสียงและการตีความเพื่อให้สื่อความหมายของบทละคร ในขณะที่การนำเสนอผลงานครั้งที่ 2 โรงละครคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นขนาด 300 ที่นั่ง ผู้กำกับใช้วิธี

เพิ่มจำนวนนักแสดง และเลือกการแสดงที่มีการขยายภาพการกระทำของตัวละครให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้สื่อความหมายและอารมณ์ที่สะท้อนใจถึงผู้ชม นอกจากขนาดและลักษณะพื้นที่การแสดงที่ต่างกัน ประสบการณ์และลักษณะของผู้ชมทั้งสองพื้นที่ก็มีความแตกต่างกันด้วย ส่งผลให้การออกแบบการเล่าเรื่อง เนื้อหา และพลังท่วงทำนองของการแสดงที่ต่างกันออกไปในผลงานทั้งสอง ดังนี้

ผลงานครั้งที่ 1 เนื่องด้วยผู้ชมเป็นคนวัยทำงานที่อยู่ในแวดวงงานศิลปะและคนรุ่นใหม่ที่มีสนใจงานศิลปะ การออกแบบการแสดงจึงให้เวลากับผู้ชมในการติดตามการดำเนินเรื่องราว ให้ค่อยๆ ร่วมรับรู้ไปกับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ผ่านความลุ่มลึกของนักแสดงในการตีความบท การแสดงออก และการรับส่งอารมณ์ ครั้งที่ 2 ผู้ชมส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้กำกับการแสดงจึงให้การดำเนินเรื่องที่รวดเร็วตัดตอน เข้าสู่จุดขัดแย้งทันที แม้ไม่ครอบคลุมทุกประเด็นแต่แก่นหลักของเรื่องยังคงอยู่ การแสดงออกของตัวละครที่กระชับ ฉับไว และเต็มไปด้วยพลัง พลังของนักแสดงและภาพบนเวทีที่ชัดเจน ตรงไปตรงมาทางด้านอารมณ์และการแสดง เพื่อให้ผู้ชมตราตรึง สะท้อนใจ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจตัวละครที่ถูกกระทำรุนแรง การออกแบบการเล่าเรื่องและออกแบบผลงานการแสดงทั้งสองครั้งจึงเป็นการใช้ปรากฏการณ์นิยมในการอ่านประสบการณ์ผู้ชมในการกำกับการแสดงของผู้กำกับแสดง

ผู้วิจัยยังเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการกำกับการแสดงของผู้กำกับการแสดง ในการใช้แบบฝึกหัดทางร่างกายช่วยให้นักแสดงเกิดประสบการณ์ทางอ้อมเพื่อเข้าใจประสบการณ์ของตัวละครผ่านร่างกายของนักแสดงเอง ซึ่งผู้กำกับการแสดงเคยได้รับการฝึกฝนทางการแสดง จนเกิดความเข้าใจเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ซึ่งในบทบาทและหน้าที่ของผู้กำกับการแสดง นอกเหนือจากการทำให้นักแสดงเข้าใจบทละครผ่านตัวหนังสือแล้ว คือทักษะในการตีความ อธิบาย และทำความเข้าใจให้นักแสดง ผ่านบทละครหรือตัวหนังสือ ในหลายครั้งผู้กำกับการแสดงยังทำหน้าที่เอื้อและฝึกฝนให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทนั้นๆ โดยใช้แบบฝึกหัดทางการแสดง

เมื่อใช้หลักปรากฏการณ์นิยมในการกำกับการแสดงครั้งนี้จึงทำให้ผู้วิจัยตระหนักได้ว่า ประสบการณ์ของผู้กำกับการแสดงที่ผ่านการศึกษาบทละครและบริบทแวดล้อมในการนำเสนอผลงานแสดง ผ่านประสบการณ์ที่ได้รับการสะสมทั้งในฐานะผู้กำกับการแสดงและนักแสดง ผ่านความรักความเข้าใจความมุ่งมั่นตั้งใจที่ศึกษาและต้องการนำเสนอผลงานแสดงจากละครนั้น ล้วนเป็นประสบการณ์หรือปรากฏการณ์ในการกำกับการแสดงครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ต่อยอดในการศึกษาปรากฏการณ์การแสดงจากบทละครในมิติการรับรู้และตีความของผู้ชมต่างพื้นที่ ต่างบริบทต่างภูมิภาค ซึ่งประสบการณ์สร้างสรรค์เหล่านี้ยังสามารถนำหลักปรากฏการณ์นิยมมาหลอมรวมกับการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับเป็นองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาแนวคิดด้านการกำกับการแสดง และการผลิตผลงานงานสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดงให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้รับชม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณกองทุนวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณาจารย์ในแขนงวิชาการละครและนักศึกษาในแขนงวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจ

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพธิ์สิตา. (2550). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, และพิรุณ อนุวัชศิริวงศ์. (2552). **ละครสร้างนักอ่าน Reader's Theatre ศิลปะการละครเพื่อส่งเสริมการอ่าน**. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธนัชพร กิตติก้อง. (2559). Practice as Research in Performance: การวิจัยสร้างสรรค์ด้านศิลปะการแสดง. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 8(1), 107-130.
- ธนัชพร กิตติก้อง. (2563). การแสดง/ Performance: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ **เพอร์ฟอร์แมนซ์**. ขอนแก่น : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรรัตน์ ดำรุง. (2562). **ปรากฏการณ์การแสดง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรรัตน์ ดำรุง. (2564). **วิจัยการแสดงสร้างความรู้ใหม่ด้วยการทำละคร**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- มนี อานันท์กุล. (2563). **การวิจัยปรากฏการณ์วิทยา การประยุกต์ใช้ในการวิจัยทางการแพทย์**. กรุงเทพฯ : โครงการตำรารามาชิตี คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาชิตี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รามาชานแนล. (2559). PTSD ภาวะป่วยทางจิตจากเหตุการณ์รุนแรง. ค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/ptsd>
- แอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนล. (2557). **การทรมานใน พ.ศ. 2557: 30 ปีของคำสัญญาที่ว่างเปล่า**. ลอนดอน : สำนักเลขาธิการสากล แอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนล สหราชอาณาจักร.
- Dorfman, A. (1994). **Death and the Maiden**. London: Penguin Books.
- Gradesaver. (1999). **Death-and-the-Maiden**. Retrieved January 30, 2020, from <https://www.gradesaver.com/death-and-the-maiden>
- Zuber-Skerrit, O. (1992). **Action research in higher education**. London: Kogan Page.